

Leo Trotskij: Inledning till *Ferdinand Lassalles "Tal till juryn"* (juli 1905)

[Ur *Witnesses to Permanent Revolution, Chicago: Haymarket Books, 2011, s 413-445.*
Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

I

Den 18 mars [1848] skiljde det gamla Preussen från det nya. Folket i Berlin vann en avgörande seger över de rojalistiska trupperna under kampen om barrikaderna. Fredrik Wilhelm IV¹ hade svurit att inte låta ett skrivet papper, det vill säga en konstitution, komma mellan honom och himmelen,² men tvingades ge efter för folkets krav: han drog tillbaka sina trupper från Berlin, tillkännagav alla "friheter", utsåg liberalen Camphausen³ att bilda regering och tvingades sammankalla folkets representanter för att utarbeta en konstitution.

På så sätt uppstod Preussens frihet direkt ur revolutionen. Den erövrades inte med hjälp av någon sorts smart överenskommelse mellan liberalismens kloka män och reaktionens profitörer. Den erövrades av folket på gatorna. En skriven text var bara nödvändig för att stärka det folkliga upprorets seger.

Detta "stärkande" arbete föll på den preussiska liberala borgarklassen, som trädde i förgrunden i efterdyningarna till revolutionen. Oorganiserade samhällskrafter och revolutionär "spontanitet" kunde besegra absolutismen och röja vägen för att skapa en ny stat, men de var inte förmögna att på egen hand bygga den nya samhällsordningen. Detta arbete hamnade oundvikligen i händerna på den liberala borgarklassen, som trots all vacklan⁴ och tvekan att tala ut öppet var den enda klass som hade politisk kunskap och politisk organisering.

Den roll de spelade i detta sammanhang avgjordes av hela deras samhällshistoriska ställning. Marx skrev i *Neue Rheinische Zeitung*:

De stora godsägarna och kapitalisterna blev rikare och mer utbildade. I och med det borgerliga samhällets utveckling i Preussen – det vill säga utvecklingen av industrin, handeln och jordbruket – förlorade å ena sidan skillnaderna mellan stånden sin materiella grund. Aristokratin blev själv till stora delar förborgerligad ... Å andra sidan blev den absolutistiska staten, som under utvecklingens gång förlorade sin gamla sociala bas, en hämsko på det nya borgerliga samhället med sitt förändrade produktionssätt och nya behov. *Bourgeoisien var tvungen att göra anspråk på sin andel av den politiska makten, om bara på grund av sina materiella intressen.*⁵ Bara bourgeoisien själv kunde juridiskt garantera sina kommersiella och industriella krav. Den var tvungen att rycka skötseln av dessa sina "ytterst okränkbara intressen" ur händerna på en föråldrad byråkrati som var både okunnig och arrogant. Bourgeoisien var tvungen att kräva att få kontroll över statens tillgångar, som den påstod sig ha skapat. Efter att ha berövat byråkratin monopolet på så kallad utbildning, och medveten om det faktum att den besatt en överlägsen kunskap om det borgerliga samhällets verkliga behov, hade bourgeoisien också ambitionen att

1 Fredrik Wilhelm IV (1795-1961), kung av Preussen.

2 "Jag kommer aldrig att låta ett skrivet pappersark komma mellan vår Gud i himlen och detta land ... att styra oss med sina paragrafer och ersätta den gamla, heliga lojaliteten." (*Tal vid Förenade lantdagens invigning*, våren 1847.)

3 För Marx' kommentarer angående Camphausens roll, se "Camphausen", *Neue Rheinische Zeitung*, 4 februari 1849, Marx/Engels, *Collected Works*, band 8, s 295-297, och på andra ställen i *Neue Rheinische Zeitung*.

4 Trotskij använder ordet *kunktatorstvo* (på svenska "att söla, fördröja") som en anspelning på Quintus Fabius Maximus Cunctator ("Sölären"), 275-203 f Kr, som under det andra puniska kriget använde gerillatakik för att trötta ut Hannibals trupper. Det är också ursprunget till namnet på det brittiska Fabiansällskapet.

5 Trotskij kursivering.

säkerställa en politisk status för sig själv som låg i linje med sin samhälleliga status ... Så den liberala oppositionen ... var helt enkelt bourgeoisiens opposition mot en politisk form som inte längre motsvarade dess intressen och behov. Men för att gå mot hovet var bourgeoisien också tvungen att uppvakta folket.⁶

Men att uppvakta folket och gå mot hovet var inte samma sak som att öppet leda folkmassorna i en skoningslös kamp mot den gamla regimen. Det var något som den tyska borgarklassen inte kunde göra. Den anlände för sent med sina paroller om befrielse. Ställd inför ett fientligt proletariat och in i mörken fördärvad av de politiska erfarenheterna i Frankrike, var den noga med att säkerställa att den folkliga rörelsen inte gick för långt och hindrade möjligheterna att sluta en överenskommelse med monarkin.

Utän tilltro till sig själv, utan tilltro till folket klagar den på dem ovan och darrar inför dem under, är egoistisk mot båda sidor och medveten om sin egoism, revolutionär gentemot de konservativa, konservativ gentemot revolutionärerna, skeptisk mot sina egna slagord, begiven på fraser istället för teorier, skrämmd av den internationella stormen utnyttjar den just denna storm. Ingen energi åt något håll, plagiering åt alla håll, ordinär genom att inte vara ursprunglig, ursprunglig i sin vanlighet. Den köpslår om sina egna strävanden, utan initiativ, utan tilltro till sig själv, utan tilltro till folket, utan någon världshistorisk uppgift, en förbaskad gubbstrutt som fann sig dömd att leda in det rakryggade folkets första ungdomliga strömningar i sina egna senila intressen och vilseleda dem, utan ögon, utan öron, utan tänder, utan allt – på detta sätt upptäckte den *preussiska borgarklassen* att den efter marsrevolutionen stod i ledningen för den preussiska staten.⁷

Klassinstinkten sa borgarklassen att ett revolutionärt fullbordande av dess historiska uppgift var fylld av farliga konsekvenser. Denna instinkt var riktig. ”Vi genomlevde sex sekler under loppet av sex år”, sa Buassi d’Angla 1795.⁸ Det var inte bara tomma ord. Revolutioner är historiens lokomotiv. På kort tid ger de massorna århundradens erfarenheter. På några få månader, till och med dagar eller timmar, sliter de undan den slöja av politik, lag, mysticism och filosofi som sedan sekler har vävts över de samhälleliga förhållandena. Samhället avslöjas i all sin nakenhet som en organisation för en klass’ styre. Alla samhällsinstitutioner visar sig öppet vara hävstänger i händerna på de härskande krafterna, som när de hotas av revolution öppet tillkännager sin diktatur, förklarar statens territorium som slagfält och genomdriver sin egen nakna vilja i form av militärt undantagstillstånd. Inför en fruktansvärd fara har den inte tid att dölja sina anspråk bakom lagens hyckleri eller mysticismens lögn. Den sliter skoningslöst sönder de juridiska nätverk som den själv har skapat och uppvisar det blodigt reaktionära mod som den saknade i det vardagliga livet. Under en tid råder det *sanning* – den fruktansvärda, nakna sanningen, med blodfläckad panna, skorptäckta sår och inflammerade ögon.

En sådan tidsepok är en skola i politisk materialism. Den översätter alla samhällsnormer till våldets språk. Den ger inflytande åt de som litar till sin styrka och är enade, disciplinerade och beredda att gå till handling. Dess väldiga skälvingar driver ut massorna på kampens område och uppenbarar de härskande klasserna för dem – både de som försvinner och de som anländer. Av just denna anledning är det skrämmande både för den klass som förlorar makten⁹ och den som får makten.¹⁰ När massorna väl har slagit in på denna väg utvecklar de sin egen logik, och går mycket längre än vad som krävs utifrån de nyanlända borgarnas synvinkel. Varje dag för med sig nya paroller som är mer

6 Marx, ”The Bourgeoisie and the Counter-Revolution”, *Neue Rheinische Zeitung*, 11 december 1848, i Marx/Engels, *Collected Works*, band 8, s 154-178.

7 *Ibid.*

8 Buassi d’Angla (1756-1826) var en av ledarna för den termidorianska reaktionen i Frankrike och senare senator under Napoleon Bonaparte.

9 Den feodala aristokratin och de absolutistiska härskarna.

10 Borgarklassen.

radikala än de föregående, och de sprider sig lika snabbt som blodet cirkulerar i människokroppen. Om borgarklassen accepterar revolutionen som utgångspunkt för ett nytt system kommer den att avhända sig varje möjlighet att vädja till lag och ordning för att gå mot massornas revolutionära angrepp. Det är därför det är ett oavvisligt klasskrav för den liberala borgarklassen med en överenskommelse med reaktionen på bekostnad av folkets rättigheter.

Det gäller lika mycket dess ställning före, under som efter revolutionen. Den preussiska liberala borgarklassen vädjade inte till folket mot kungen, utan till kungen mot byråkratin. I grund och botten upprepade den på ett hycklande sätt den stora franska revolutionens första naiva steg. Aulard säger:

Istället för att hålla kungen ansvarig för sina ämbetsmäns uppträdande förkunnade folket att dessa ämbetsmän lurade kungen, att de var sanna fiender till kungen, att de förstörde och undergrävde hans makt att göra gott. En populär tanke då var att befria kungen från dessa ondskefulla ämbetsmän så att han skulle kunna bli bättre informerad och använda sin makt till nationens gagn under kampen mot de feodala resterna.¹¹

Den preussiska liberala borgarklassen låtsades att det mellan kungen och friheten, som båda likt två vänner lidelsefullt längtade efter, stod en törnhäck i form av byråkratin. Med hjälp av denna diaboliska list hoppades de övertala kronan att knuffa adelns byråkrati åt sidan och i dess ställe acceptera borgarklassen. Den liberala borgarklassen upplevde att den inte var stark nog att besegra absolutismen och försökte istället övertala monarkin att sluta en dålig överenskommelse. Givetvis lät sig inte den monarkistiska regeringen, som precis som varje härskande kast under århundraden av maktutövning hade utvecklat en raffinerad självbevarelseinstinkt, luras av denna idiotiska diplomati. Men den lurade verkligen folket, som nyss hade trätt in i det politiska livet. Den hejdade deras själsliga frigörelse och gjorde allt för att förhindra en radikal omvälvning av de ålderdomliga patriarkala och servila förhållandena. Men när det trots alla deras ansträngningar visade sig att landets öde ändå skulle avgöras på gatorna, gjorde borgarklassen allt i sin makt för att minimera oroligheterna och ge dess avkomma, den preussiska friheten, ett anständigt yttre.

Camphausens liberalt borgerliga regering (som kungen inkallade till makten) utarbetade en teori som sa att konstitutionen måste uppstå ur en överenskommelse¹² mellan nationalförsamlingen och kungen. Det betydde att nationalförsamlingen redan på förhand framtogs sin självständiga, konstituerande karaktär och gjorde konstitutionens öde beroende av kungens goda vilja. Skälet och målet var helt klara.

Att utropa församlingens suveränitet (givetvis inte bara i ord som det alltyska parlamentet gjorde i Frankfurt)¹³ skulle betyda att man föreslog att kungen skulle vänta i tysthet medan hans roll avgjordes för honom. Men, som herr Suvorin så träffande har observerat, eftersom det aldrig har funnits en regering som varit så dum att den frivilligt har överlämnat makten till en konstituerande församling, så var det uppenbart att kammaren, så fort den förkunnade sin egen suveränitet, skulle bli tvungen att organisera ett snabbt svar mot de reaktionära styrkorna genom att vädja till nationen och bevärna folket. Kort sagt skulle den, istället för att tillintetgöra revolutionen, behöva göra motsatsen

11 A Aulard, *Polititjeskaja istorija Frantsuzskoj revoljutsij*, Moskva: Izdatelstvo Skirmunta 1902, s 8.[Alphonse Aulard var den franska revolutionens första fackmässiga historiker. Bland hans verk fanns flera stora samlingar av redigerat material, speciellt *Recueil des actes des comités de salut public* (16 band, 1889-1904) och *La Société des Jacobins* (6 band, 1889-1897). Hans viktigaste studier är *Études et leçons sur la Révolution française* (9 band, 1893-1924), *Histoire politique de la Révolution française* (1901), *Les Grands Orateurs de la Révolution: Mirabeau, Vergniaud, Danton, Robespierre* (1914) och *La Révolution française et le régime féodal* (1919).]

12 *Vereinbarungstheorie*.

13 Den 18 maj 1848 samlades parlamentet i Frankfurt, efter val som grundade sig på allmän manlig rösträtt, för att verka för Tysklands enande. Parlamentets överläggningar avbröts av kriget med Danmark och av konflikter mellan Österrike och Preussen. I mars 1849 antog det en federal tysk konstitution som uteslöt Österrike. När Fredrik Wilhelm IV av Preussen vägrade ta emot kejsarkronan från en folkförsamling föll projektet samman.

och utveckla den vidare. Samtidigt tog borgarklassen på sig bördan av att härska just för att sätta ett snabbt stopp för den revolutionära anarkin.

Den liberala borgarklassen fruktade ett ”hopp ut i det okända” och höll orubbligt fast vid de officiella historiska traditionerna. Med hjälp av gemensamma ansträngningar skulle monarkin och de ståndsbaserade landsbygdsråden (Landtagen)¹⁴ tvingas skapa ett fritt Preussen utan att för ett ögonblick lämna ”lagens område” – som om den dag aldrig hade hänt då folket i Berlin tvingade Fredrik Wilhelm IV att, trots alla lagliga normer, ta av sig hatten för liken efter de personer som hade fallit offer den 18 mars.¹⁵ Det konstitutionella Preussen skulle inte få uppstå ur en revolution, inte via en provisorisk regering som februarirepubliken i Frankrike, utan med hjälp av lagliga medel, med hjälp av ett högtidligt manifest. Den 2 april samlades den förenade Landtagen i Berlin och accepterade den lag som Camphausens regering föreslagit – den regering som hade uppstått på skeletten efter kämparna på barrikaderna – och vilken föreskrev val till en församling som skulle nå en uppgörelse med kronan i frågan om Preussens statsbygge.¹⁶ Denna församling skulle bildas med hjälp av ett system av *indirekta* val, vilket innebar att väljarna inte skulle välja sina egna deputerade utan istället bara elektorer som i sin tur skulle välja deputerade. Orsaken till de indirekta valen var att de reaktionärer som stod bakom den liberala regeringen var mot direkta val, som skulle göra monarkins öde direkt beroende av samma massor som fortfarande kokade på grund av striderna på barrikaderna.¹⁷ I förhållande till liberalerna fungerade marsministrarna som hallickar för reaktionärerna, och de hade inga svårigheter att övertala de sistnämnda att röstning i två steg låg i deras eget intresse. Den liberala borgarklassen fruktade massorna av oro för sina egendomar och drog själv slutsatsen att folket inte var ”moget” nog att uttrycka sin vilja direkt. Småbourgeoisien visade sig vara tillräckligt reaktionär för att stöda parollen om val i två steg och proletariatet var alltför svagt gentemot hela denna koalition för att erövra rätten till direkta val. Förvisso var proletariatet i Berlin långtifrån apatiskt vad gäller valsystemet. I april 1848 var den förhärskande parollen bland arbetarna ”Ner med elektorererna!” och ”Direkta val!” Men gatuprotesterna var förgäves. Valen i två steg fyllde sitt syfte: demokraterna förblev en ynkelig minoritet, och den blodfattiga liberalismens representanter segrade ihop med de maskerade reaktionärerna. Den preussiska församlingen bestod av: 16 riddare och adelsmän, 98 juridiska ämbetsmän, 48 tjänstemän från inrikesministeriet, 28 kommunala befattningshavare, 52 medlemmar från prästerskapet, 27 lärare, 31 handelsmän, 28 yrkesutbildade, 68 bönder, 11 läkare, 3 författare, 4 officerare, 1 resande försäljare, en hantverkare, och en (bara en!) arbetare.¹⁸ Överhuvudtaget visade sig den preussiska församlingen, när den väl hade pressats igenom denna sil, detta val i två steg, inte vara användbar till något annat än att förbereda förhållandena för reaktionens fullständiga seger.

Nationalförsamlingen öppnades den 22 maj, och för att undvika en brytning med den okränkbara ”lagliga kontinuiteten” konstituerade den sig som en kompromissförsamling. Med andra ord suddade den ut 18 mars, sitt verkliga födelsedatum, och avlägsnade det ur den officiella preussiska historien, och spårade istället sin härkomst till den ålderdomliga Förenade Landtagen. På detta sätt förnekade nationalförsamlingen i Berlin, redan innan kontrarevolutionens tupp hade galit, högtidligt sitt ursprung på ”gatorna”. Men i och med det kapade församlingen också sina band till massorna och vände sig således från den enda kraft som den kunde och måste lita till om den skulle kunna

14 Trotskij kallar dem *zemstvoer* för att göra en jämförelse med Ryssland.

15 Överväldigad av gatustriderna beordrade Fredrik Wilhelm IV sina trupper att dra sig tillbaka till kasernerna och red genom Berlin för att betyga sin vördnad för offren.

16 Se ”*The United Landtag of 1847 and 1848*”.

17 ”... Den 30 mars bildade ledande officerare och ämbetsmän från den gamla regimen Camarillan eller hovpartiet, som i egenskap av skuggregering förväntades befästa kronans makt som en andra regering eller motregering mot revolutionen och bourgeoisins anspråk på makten. Camarillan hade sin främsta bas bland generalernas adjutanter, som leddes av generaladjutanterna von Rauch och von Neumann, av kungens förtrogne, general Leopold von Gerlach, av minister Ludwig von Massow, och från och med hösten även av appellationsdomstolens ordförande i Magdeburg och den konservativa ideologen Ernst Ludwig von Gerlach.” (*Court Clique*.)

18 *Otjerki pa istorij Germanij v XIX v*, s 331.

undvika att bara bli ett simpelt ”privat möte” som skulle kunna anta resolutioner men inte ta landets öde i sina händer. Kammaren började med att göra en ödesdiger eftergift till kontrarevolutionen, men den sistnämnda vägrade ståndaktigt att nöja sig med de eftergifter som liberalismen, så storsint i sitt förräderi, övervägde. Kontrarevolutionen hade sina egna mål och metoder – och den utnyttjade ivrigt varje position som liberalismen gav upp för att inleda nya, mer avgörande angrepp. I den simpla rollen som lurad bedragare fullgjorde liberalismen bara sitt syfte när den, efter att ha gjort slut på den revolutionära ”anarkin”, föll i reaktionens blodiga famn. Med samma besvärjelser räddade liberalismen den ”förnuftiga” friheten från de demokratiska ”överdrifterna”, och framkallade på samma gång ett belägringstillstånds mörka andar från polisens helvete.

Det är så historien fungerar. Medan kronan lutade sig mot ett sabelskaft och steg för steg återställde ordningen från före mars, satte nationalförsamlingen på sig enorma sköldpaddskantade glasögon och tog med en diamantskärarens noggrannhet itu med att putsa på paragraferna i en konstitution. Inom ramen för sin professorsaktiga och butiksägaraktiga trångsynthet trodde kammaren att dess jobb var att kringgärda folkets lag med en mystisk ring av heliga paragrafer – och sedan skulle folkets frihet, den förnuftiga friheten, den verkliga friheten, ”friheten med ordning”, vara säkrad för all framtid. Handelns och fakulteternas butiksägare såg folkets kamp om makten mot kronan som en sorts civil rättstvist, och hoppades att segraren skulle bli den som uppvisade störst kunskap om lagen och störst påhittighet vad gällde rättstvister. De hoppades kunna ersätta mod i kamp och politiska initiativ med en advokats bedrägerier.

Utan tvivel är en bra paragraf ett bra vapen mot en dålig paragraf, men den bästa av paragrafer är värdelös mot den allra sämsta bajonett. Det finns faktiskt inget mer hjälplöst och förolämpande än den sorts obeväpnad frihet som åberopar sina stadgar samtidigt som den får en bajonett stucken i bröstet.

Efter att drömt ihop teorin om konstitutionell försoning vidtog Camphausens *liberala regering inte så mycket som en enda åtgärd som verkligen kunde ha befäst folkets rättigheter*.

Den liberala regeringen lämnade kvar *hela den gamla byråkratins personal* och den reaktionära sammansvärjningens alla anstiftare vid makten.

Den överlämnade försvaret av folkets rättigheter åt *domstolarna från tiden före mars* och till och med *lagarna som rörde politiska brott från tiden före mars*.

Slutligen och allra viktigast så lämnade den armén orörd, den *royalistiska armén från tiden före mars*, ett kraftfullt fäste för reaktionen – och precis som innan förblev armén ett beväpnat hot mot folkets frihet. Tack vare den liberala borgarklassens ryggradslöshet behöll kronan på detta sätt hela sin maktapparat och behövde bara vänta på rätt tillfälle för att använda den.

Vad kunde landet använda för att gå mot reaktionens trupper? En civilmilis. 1848 var medborgarnas beväpning en fråga om liv och död, precis som det hade varit 1789. Den nya lag som landet utsåg sina representanter att skapa, behövde ett väpnat beskydd eftersom den gamla lagens fullt beväpnade styrkor fortfarande stod mot den. I nationalförsamlingens namn kastade Mirabeau följande uttalande i ansiktet på kungens budbärare: ”Vi har samlats här utifrån folkets vilja och vi kommer bara att ge vika för bajonetter.”¹⁹ Även om det var stolta ord så uttryckte de inte bara nationalförsamlingens ”suveräna” rätt utan också dess svaghet inför kungens bajonetter. Vad skulle hända med människans och medborgarnas omistliga rättigheter om utländska regementen skulle upplösa nationens representanter och skicka hem dem och låsa in församlingens ledare på Bastiljen?

Men då reser sig Paris till församlingens försvar. Det organiserar den upproriska kommunen och en stadsmilis av 48.000 medborgare. Folket strömmar till Les Invalides²⁰ och beslagtar 28.000

19 Honoré-Gabriel Riqueti Mirabeau (1749-1791) var en av Nationalförsamlingens ledande figurer under den franska revolutionens inledning. Syftar på eden på tennisbanan den 20 juni 1789.

20 En samling byggnader i Paris tillägnade Frankrikes militära historia.

musköter och 20 artilleripjäser. Det beväpnar sig och stormar Bastiljen. Landsbygden organiserar provisoriska regeringskommissioner och beväpnade medborgaravdelningar. De nya rättigheterna fick inte sin styrka från nationalförsamlingens debatter, inte i historiska tal som flödade fram som flytande guld, utan i de vapen som det franska folket beslagtogs till sig själv.

Beväpningen av Paris avgör revolutionen. Bilden förändras omedelbart. Istället för en församling omringad av utländska trupper och hjälplös inför deras bajonetter och gevär, ser vi en församling med en hotfull armé till sitt förfogande och medveten om sin styrka. ”Igår talade den med ett klagande tonfall av förolämpad värdighet och rördes av den sorts mod som uppstår ur förtvivlan. Idag talar och handlar den som en suverän myndighet.”²¹

På samma vis var en civilmilis en av rörelsens huvudparoller 1848. Arbetare och demokrater tolkade det som att beväpna folket. Liberalerna och borgarklassen identifierade medborgarna med egendomsinnehavare. De behövde en civilmilis för att skydda sina egna intressen, som de hade för avsikt att omvandla till en konstitutionell lag. Kronan inkräktade på dessa intressen, men de hotades också av proletariatet. Milisens plikt var att skydda den ”verkliga” friheten både från polisreaktionen och den revolutionära anarkin. Av det skälet bildades flera miliser av de ”goda medborgarna”, det vill säga av handelsmän, hantverkare, ämbetsmän, studenter, konstnärer och till och med gymnasiestudenter. De var den beväpnade borgarklassen, men de var inte det beväpnade folket. Det var redan uppenbart att borgarklassen fruktade det beväpnade proletariatet mer än kronan fruktade den beväpnade borgarklassen. Det är högst troligt av samma orsak som borgarklassen hade större tilltro till proletariatets revolutionära mod än vad kronan hade till borgarklassens mod. Under 1848 i Wien gick till exempel den reaktionära klicken villigt med på en milis eftersom den på detta sätt för det första hoppades ställa borgarklassen mellan sig själv och revolutionen, och för det andra öka splittringen mellan den beväpnade och förnuftiga småbourgeoisien å ena sidan, och det obeväpnade upproriska proletariatet å den andra. I själva verket lyckades den göra båda.

När borgarklassen agerade som en beväpnad milis fyllde den i huvudsak polisiära funktioner. Den stod på vakt för lagligheten och i synnerhet egendomarna, och tillsammans med de rojalistiska styrkorna bevakade den vapenförråden mot proletariatet, som hade krävt vapen. Efter de blodiga junidagarna i Paris övergick borgarklassens rädsla för proletariatet i panik. Både borgarklassens aktiva motstånd och det slitsamma arbetssystemet hindrade proletariatet från att organisera sina egna väpnade styrkor. Att arbeta på den liberala borgarklassens fabriker och verkstäder förbrukade all deras tid, och proletariatet hade ingen tid över för militär träning. För proletariatet var åtta timmars arbetsdag en nödvändig förutsättning för att fylla en genomtänkt och medveten roll under den sociala återuppbyggnaden. Men det tyska proletariatets medvetenhet var alltför underutvecklad 1848, och var under revolutionen alltför svagt för att ställa och erövra sina grundläggande krav: *åtta timmars arbetsdag och en folkmilis*.

Som ett resultat av förslag uppifrån innehöll den borgerliga milisen ett stort antal ämbetsmän, och visade sig vara ett dåligt bålverk för ”friheten”. I det avgörande ögonblicket uppvisade den en feighet som var lika stor som den vrede med vilken den normalt plågade det obeväpnade proletariatet.

Det var så den liberala borgarklassen inledde sin regeringsbana, och den har fortsatt längs exakt samma väg. Hansemann²² följde Camphausen. Marx’ tidning, *Neue Rheinische Zeitung*, visade en djupgående politisk insikt när den efter Camphausens avgång utropade: ”Han sådde reaktion i borgerlig anda, och han kommer att skörda den i enväldets och absolutismens anda.”²³

Den enda skillnaden mellan den första och den andra regeringen var det faktum att den första var direkt knuten till revolutionen, vilket hindrade den från att fullfölja sin ”hårda” politik fullt ut, medan den andra kunde bygga på sin föregångares förräderi och vara djärv i detta avseende.

21 Aulard, *op cit*, s 47.

22 David Hansemann (1790-1864) var en förmögen finansman och ledande tysk liberal.

23 Marx, ”The Downfall of the Camphausen Government”, i Marx/Engels, *Collected Works*, band 7, s 107.

Hansemann, som hittade på teorin om försoning, framhöll framtidsutsikten om en konstitutionell ”monarki med en bred demokratisk bas”. Det är en internationell formulering, inte något unikt preussiskt. Den har hursomhelst alltid använts av demokrater och kommer att fortsätta att användas eftersom den gör det möjligt att kunna svänga antingen åt höger eller vänster. Dess popularitet beror på dess onämnbare förtjänster. Den är lika gäckande som rök, lika böjlig som ett rör och töjbar som gummi. Exakt vad är ”en bred demokratisk bas”? Det kan vara vadsomhelst: en enda kammare, allmän rösträtt och folklig överhöghet. Vad är en ”bred demokratisk bas”? Det är lika mycket ingenting! Genom att jämföras med snävare villkor kan varenda folkräkningsvillkor ge en ”bred demokratisk bas”. Två kammare som *valts* är alltid mer demokratiska än två kammare där den ena utgörs av ämbetsmän och adelsmän. Vad kan vara lämpligare än parollen om en ”bred demokratisk bas” för den sorts politiska äktenskapsmäklare som tror att det enda som behövs för att gifta den ståndsbaserade liberalismen med en konsekvent demokrati är en välvald ordvändning? En bred demokratisk bas! Orden kan töjas, klämmas ihop, kapas i bitar och sättas ihop igen. De kan plattas ut och klippas till en jakobinsk hatt. De kan vävas till ett rep för att göra en snara åt demokratin. De kan lindas kring andra ord, sträckas ut igen, lösas upp i frasmakeri utan att lämna ett spår, raderas ut – och därefter uppstå på nytt. De är en barlast som kan kastas överbord för att flyta uppåt, de är också en livväst som man kan gripa tag i för att inte sjunka till botten. De är i sanning en märkvärdig sak! Samma borgarklass som ersatte patriarkala överenskommelser grundade på samvete med skuldebrev och kontrakt, och som anger varje summa i skrift och siffror, föredrar inom politiken formuleringar som lovar allt till alla och inte kräver något av någon. En bred demokratisk bas! Fråga vår egen ”demokratiska” press vad den menar. De har inte givit något svar från den tidpunkt då de först uppträdde ända fram tills dessa rader publicerades.

”En monarki med en bred demokratisk bas” – det var vad Camphausen utlovade, och hans efterträdare Hansemann upprätthöll kontinuiteten genom att formulera parollen mer bestämt: ”en konstitutionell demokrati baserad på ett tvåkammerssystem med gemensam utövning av den lagstiftande makten mellan båda kamrarna och kronan”. Syftet med den liberala borgarklassens konstitutionella konstruktion var att ta kontroll över kungen men på samma gång ge honom tillräcklig styrka för att skydda borgarklassen från folket. En monarki baserad på två kammare skulle lösa just denna uppgift. De godmodiga demokrater som trodde på Camphausens formulering hade all rätt att stå och gapa, och det är just vad de gjorde.

Hansemanns regering, eller ”handlingsregeringen” som den kallade sig själv, var i själva verket en regering för den aktiva borgerliga kontrarevolutionen. Den förstärkte polisen, omvandlade slutgiltigt civilmilisen till ett polisorgan, förföljde pressen och inledde arresteringar. Med ett ord kväste den ”anarkin”, stärkte ordningen och förberedde på så sätt systematiskt återupprättandet av absolutismen. Reaktionen, å sin sida, sov inte. Jämsides med den synbarligen ”konstitutionella” regeringen organiserade den en hemlig hovregering som mobiliserade trupper och tog kontrollen över den politiska ledningen. Jämte det vanliga polisförtrycket och användningen av de militära styrkorna, som agerade hand i hand med den borgerliga milisen mot proletariatet, upphöjde det reaktionära partiet det till ett system att hetsa befolkningens okunniga och depraverade delar mot proletariatet och demokratin. På landsbygden förvandlade präster och feodalherrar bönderna till fanatiska motståndare till de oroliga städerna. I städerna betalade reaktionärerna lodisar för att mörda demokrater och visade sig vara indragna i organiseringen av pogromer mot judarna. På dessa sätt rekryterade reaktionärerna partisanavdelningar av avskum och byidioter som stöd till den vanliga militärens personal. Gatornas slödder omvandlades till heliga legioner för att skydda staten, moralen och religionen. Ryska läsare som har gått igenom *Plehvovsjtjin* och *Trepovsjtjin*²⁴ behöver ingen förklaring av en sådan taktik. Den kunde naturligtvis aldrig ha lyckats om den revolutionära rörelsen, som den riktades mot, inte hade dött bort av sina egna inre orsaker.

24 Den fruktansvärda tiden under Plehve och Trepov. Trotskij tänker på de Svarta hundradenas brutala kampanjer i Ryssland och regeringens periodvis återkommande pogromer mot judar för att avleda folkets missnöje.

Den 11 september avgick Hansemanns regering. På kungens order kallade den gamle generalen Pfuel²⁵ samman en ny regering. Han gav sken av att respektera konstitutionen och agera på ett korrekt sätt gentemot demokraterna.

Men på samma gång gjorde reaktionen de sista förberedelserna för att störta konstitutionen och slutgiltigt besegra demokratin. Efter att ha återvänt från Schleswig-Holstein utsågs general Wrangel²⁶ till överbefälhavare för Brandenburg och flyttade 48.000 soldater med 60 kanoner mot Berlin, för att användas mot den inre fienden. Civilmilisen välkomnade Wrangel till Berlin som segrare. Hans tal, en oförskämd militär utmaning, möttes med entusiastiska applåder från de liberala idioterna. Borgarklassen gjorde sig otåligt redo för att krama reaktionens händer ”i aristokratins och absolutismens anda”.

Den hemliga hovregeringen blev alltmer inflytelserik och lyckades till slut ersätta Pfuels regering med Brandenburgs regering,²⁷ som var öppet absolutistisk. Liksom kontrarevolutionens alla senare gärningar förbereddes denna operation med en blodig sammandrabbning mellan den borgerliga milisen och proletariatet. Reaktionen såg att den inte hade något att frukta: proletariatet var revolutionärt men obeväpnat, medan borgarklassen var beväpnad men reaktionär. Den 9 november framträdde den nya ministern, general Brandenburg, inför kammaren och läste upp ett kungligt påbud till den ”enväldiga” församlingen och förklarade att den omedelbart skulle upplösa sig för att åter samlas den 27 november i Brandenburg istället för i Berlin, eftersom de kriminella massorna i Berlin påstods hindra den att arbeta helt självständigt. De liberala ledarna behövde inte vara visa män för att inse vad det betydde, och inte heller behövde de vara revolutionära vänsterister för att känna en ökande ilska. Men de förstod alltför sent, och ilskan visade sig vara kraftlös.

Den 10 november trängde trupperna in i Berlin och kastade ut församlingen från sin mötesplats. Den 12:e förklarades Berlin vara i belägringstillstånd, civilmilisen avväpnades, klubbar och föreningar upplöstes, och demokratiska tidningar stängdes. Wrangels fint slipade sablar ersatte alla heliga grundvalar. Det var på detta sätt kontrarevolutionen beväpnade sig. Istället för att reda ut den juridiska förvirring som berodde på en revolution som borgarklassen betraktade som olaglig, så trampade kontrarevolutionen helt enkelt på de erövringar som folket hade gjort den 18 mars. Med Wrangels sabel högg den sönder lagen om habeas corpus, och förde på soldaternas bajonetter sin egen lag till Berlin, ett belägringstillstånds laglösa lag. Folkets representanter, bärarna av den nationella ”överhögheten”, skingrades med hjälp av spön till sina hem, och civilmilisens borgare skickades tillbaka till sina familjers sköte. De konstitutionella diamantskärarna såg (och kunde knappast undgå att se!) att de måste göra motstånd. Men att göra motstånd skulle ställa styrka mot styrka, det beväpnade folket mot Wrangels trupper, vilket skulle innebära en vädjan till revolutionen. Nationalförsamlingen, som genom sitt förräderi hade frigjort sig från sitt olagliga och revolutionära ursprung, var oförmögen att ta ett så hjältemodigt steg.

Förvisso vägrade civilmilisen att upplösa församlingen, och dess befälhavare tillkännagav till och med att milisen skulle försvara kammaren för att ”förhindra en blodig konflikt”. Arbetarna utlovade också sitt stöd. De skrev till församlingen:

Arbetarna i Berlin är beredda att med vapen i hand besvara ert upprop om någon vågar kränka folkets och dess representanters rättigheter. De ställer sina händer och sitt blod till ert förfogande om någon fiende skulle försöka förråda er och folkets frihet.

Arbetarna krävde vapen från milisens befälhavare, men de vägrade. Proletariatet, som så skamligt förråddes av borgarklassen, visade ännu en gång den djupgående politiska idealism som sätter

²⁵ Ernst von Pfuel (1889-1866) var en preussisk officer och premiärminister 21 september - 1 november 1848.

²⁶ Friedrich Heinrich Ernst Graf von Wrangel (1784-1877) kallades till Berlin för att slå ner oroligheterna. Wrangel införde belägringstillstånd och avsatte den liberala presidenten och medlemmarna i kammaren.

²⁷ Friedrich Wilhelm Graf von Brandenburg (1792-1850) var en militant kontrarevolutionär och premiärminister i Preussen från 2 november 1848 till 6 november 1850.

denna klass i de allra farligaste situationer närhelst friheten står på spel, till och med den begränsade borgerliga frihet som borgarklassen själv har stulit från dem. Men nationalförsamlingen var inte ens i detta avgörande ögonblick förmögen att lita på milisen och arbetarna. Uppenbarligen behövde den göra motstånd, men den fruktade folkets *aktivitet*. Därför beslutade den sig för att *göra motstånd*, men bara *passivt*. Den inledde sin bana med att förråda 18:e mars och slutade med en kraftlös protest av "Passivt motstånd"! I sin politiska nöd nöjde sig inte kammaren med att enbart uppvisa sin eländiga hjälplöshet. Den var tvungen att ge denna hjälplöshet ett namn, rösta på den och stifta en lag om den för hela landet. Passivt motstånd! – det är vad den liberala borgarklassen, efter att så aktivt ha gjort sina egna angrepp mot proletariatet, föreskrev som svar på reaktionens våldshandlingar mot friheten.

Den 16 november tog kammarens 226 medlemmar, som möttes i hemlighet, beslut om en skattestrejk som en yttersta handling av passivt motstånd. Men folket, som ombads hålla tillbaka betalningarna till den kungliga regeringen som var beväpnad från topp till tå, kunde givetvis inte göra "passivt" motstånd. Skatteindrivarna genomförde sitt arbete med väpnat skydd. Skatteinsamlingarna orsakade oro och följdes av avrättningar. På landsbygden försökte demokraterna organisera ett aktivt motstånd. Rhens demokratiska kommitté, där Marx var medlem, utfärdade en appell om att ta till vapen för att försvara kammaren och dess resolutioner. Lassalle var helt överens med Rhenkommittén och försökte organisera motståndet i Düsseldorf och Neuss. Han uppmanade till väpnad kamp mot all skatteindrivning. I sitt uttalande till milisen i Düsseldorf skrev han: "Möjligheterna till passivt motstånd är uttömda. Vi anhåller innerligt om att den nationella församlingen utfärdar ett stridsrop." I Düsseldorf upprättade han en kommission för att försäkra sig om vapen och satte upp affischer som bad om penningbidrag och vapen till kampen mot kronan. Han bönföll bönderna i Shenshtein att resa sig på en given signal och han gjorde samma vädjan i sitt tal i Neuss: "När signalen om uppror väl kommer från Düsseldorf måste alla resa sig för att det ska sammanfalla med det förväntade upproret i Schlesien." Allt detta utgjorde material för de anklagelser som riktades mot Lassalle.

Efter att ha tvättat sina händer i det "passiva motståndets" vatten lät parlamentets Pontius Pilatus händelserna ha sin gilla gång. Givetvis kunde detta inte leda till seger. Reaktionen tog hämnd på den 18 mars och demokratin krossades skoningslöst. Lassalles tal till juryn var en sorts svanesång för den preussiska demokratin.

II

Lassalle höll inte sitt "tal till juryn".²⁸ När det gavs ut första gången informerade han läsaren om att "de kungliga juridiska myndigheterna var så godtyckliga att de inte lät den anklagade hålla sitt tal inför de många medlemmar från allmänheten som hade samlats i rättssalen. Eftersom allmänheten

28 En av Lassalles levnadstecknare skriver:

"Lassalle hade låtit trycka sitt försvarstal i april, och när rättegången inleddes såldes exemplar av hans 'Rättegångstal' vid dörrarna till domstolen.

I Dresden, Pfalz och Baden utvecklades nya revolter. Andra akten i denna blodiga komedi började och allmänhetens känslor befann sig på kokpunkten.

Tvåusen tyskar upprepade den anklagades meningar samtidigt som anklagelseakten mot Lassalle lästes upp i domstolen.

Mot åtalets varje yttrande kände tvåusen tyskar till Lassalles svar redan innan det hade uttalats.

I panik beslutade domstolen den 4 maj att stänga ute allmänheten.

Katastrofen verkade överhängande!

Lassalle lämnade in en protest: 'Jag betraktar utestängandet av allmänheten från domstolen som ett ryktbart svek mot lagarna.'

Protesten avslogs.

Likt varje mord fruktade rättvisan offentligheten.

Domstolssalen tömdes." (Se A Schiroukauer, *Lassalle: The Power of Illusion and the Illusion of Power*, New York: Century 1932, s 137.)

avlägsnades från rummet tillkännagav den anklagade att han såg det under sin värdighet att hålla sitt tal när öppenheten hade avlägsnats med ett enda officiellt ord. Den anklagade avböjde att tala. Icke desto mindre avkunnade jurymedlemmarna domen 'icke skyldig'.²⁹

Men det aldrig hållna talet behåller all sin betydelse. Det är juridiskt till formen men politiskt till sitt innehåll. Det är en modig utmaning mot den preussiska reaktionen, ett återhållsamt men ändå skoningslöst fördömande av liberalismen, och som vi sagt tidigare en utmärkt svanesång för den revolutionära preussiska demokratin.

Under rörelsen 1848 tillhörde Lassalle den borgerliga oppositionens revolutionära vänsterflygel. Vad gäller sin världsåskådning beskriver Lassalle sig i sitt tal som anhängare till en socialdemokratisk republik. Han placerade sig högt över den borgerliga demokratin, men när han anslöt sig till den sistnämnda gjorde han, liksom Marx och Engels, bara sin omedelbara politiska plikt. I det underutvecklade Tyskland fanns ännu ingen *oberoende* politisk arbetarrörelse. För en socialist som Lassalle kunde under dessa förhållanden ett deltagande i de revolutionära händelserna bara innebära aktioner tillsammans med den radikala borgarklassen. Det är i denna mening man ska tolka allt prat om "enhet" som Lassalle tar upp i sitt tal, som annars skulle kunna ge många oskyldiga själar en stilla glädje. Vid denna kritiska tidpunkt skulle Lassalle bara ha haft rätt att skapa splittring inom den demokratiska rörelsen om han hade kunnat lita till någon annan kraft som var fristående från demokraterna, och om hans kamp mot de sistnämnda skulle ha stärkt denna nya stridbara kraft. Men Lassalle insåg att detta *ännu inte* var fallet. Tidpunkten för en öppen och skoningslös kamp mot de förment borgerliga demokraterna om inflytandet över massorna kom senare, och *Assisen-Rede*³⁰ (talet till jury) är således ett testamente från Lassalle i egenskap av medlem i en demokratisk klubb, till den Lassalle som grundade Tyska allmänna arbetarförbundet.³¹

I sitt tal vid rättegången utmanar Lassalle den kungliga preussiska rättvisan, som försvarade reaktionärernas framgångsrika våld mot folkets representanter i november, men uppvisar den allra största politiska återhållsamhet i bedömningen av folkets besegrade representanter. Närhelst det är möjligt nämner han den liberala oppositionens obeslutsamhet, passivitet, inställsamhet och tjänstvillighet för att med än mer eftertryck framhäva regeringens förtryck. Det finns bara ett ställe där Lassalle – inte bara i sitt försvars utan också frihetens intresse – riktar hela sin ilska mot den tidigare kamma- ren, och det gäller frågan om "passivt motstånd". Han säger:

Mina herrar, vad gäller frågan om passivt motstånd måste vi till och med hålla med våra fiender om att den nationella församlingens passiva motstånd, oavsett omständigheterna, var ett brott. Antingen eller! Antingen var kronan i sin fulla rätt att handla som den gjorde – och i så fall skulle den nationella församlingen, om den hade gått emot kronans lagliga rättigheter och startat stridigheter i landet, bara ha varit ett gäng upprorsmakare och rebeller. Eller så var kronans handlingar ett olagligt våld, och då var det nödvändigt att försvara folkets frihet *aktivt*, med *blod* och *liv*, och den nationella församlingen var förpliktigad att öppet uppmana landet att ta till vapen! I så fall var denna märkliga upptäckt av passivt motstånd ett fegt förräderi mot folket och ett uselt övergivande av församlingens plikt att försvara folkets rättigheter...
... Passivt motstånd, mina herrar, är en självmotsägelse, det är ett motstånd som kommer att

29 Åklagarens kontor förföljde Lassalle som en personlig fiende. Han ställdes inte bara inför jury anklagad för att ha uppmanat till uppror mot de kungliga myndigheterna, utan också inför krigsrätt anklagad för att ha uppmanat till väpnat motstånd mot ämbetsmännen och truppena, trots att det var självklart att den andra anklagelsen redan ingick i den första. Ordföranden stängde ute allmänheten på grund av att Lassalles tal, som delvis hade givits ut föregående dag, hotade samhällsfreden. Efter kraftfulla men icke framgångsrika protester mot beslutet avböjde den anklagade från att tala. Med tanke på de slutna förhandlingarna uppmanade Lassalle jurymedlemmarna att inte fullgöra sina plikter, men de vägrade att gå så långt, även om de avkunnade domen 'icke skyldig'. Trots det dömde domstolen Lassalle till sex månaders fängelse.

30 Talet vid rättegången.

31 Lassalle grundade *Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein* i maj 1863 och var dess första ordförande. 1875 förenade sig Lassalles förbund med Marx' anhängare August Bebel och Wilhelm Liebknecht och bildade Socialistiska arbetarpartiet, senare Tysklands socialdemokratiska parti (SPD).

tolerera allting, det är ett motstånd som inte gör motstånd, det är ett motstånd som inte är något som helst motstånd ...

Passivt motstånd är en illvillig *inre vilja* som inte leder till handling. Kronan lade beslag på folkets frihet, och för att försvara folket uttryckte den nationella församlingen sin *inre oro*.

När konflikten mellan kronan och folkets representanter blossade upp på nytt fjorton år senare, återkom Lassalle till sin kritik av passivt motstånd. I sin artikel ”Vad härnäst?” från november 1862, visar han att en taktik av passivt motstånd inte kan tillämpas i Preussen, där papperskonstitutionen bara är en täckmantel för absolutismen: antingen kommer det inte att vara *motstånd*, eller så kommer det inte att vara passivt. Som kampmetod mot regeringen, eller bara som ett hot, kanske en vägran att betala skatt skulle kunna fungera i England, där det *verkligen* finns ett konstitutionellt styre, där en organiserad kraft ligger i folkets händer, och där det närsomhelst är möjligt att använda hela den redan erövrade och existerande konstitutionella apparaten mot varje konstitutionsfientligt angrepp från kronans sida. Men i Preussen, med sin skenbild till konstitutionellt system, går det inte att genomföra en skattestrejck på lagligt sätt med hjälp av passivt motstånd. Antingen kommer en vägran att betala skatt inte att leda till något, som i november 1848, eller så kommer den att gå utöver laglighetens gräns i riktning mot ett folkligt uppror.

För att förklara detta på ett bättre sätt jämför Lassalle konsekvenserna av en vägran att betala skatt i Preussen och i England. Låt oss anta, säger han, att församlingen har avvisat en skatt men att regeringen har beslutat att driva in den med våld. Den engelska skatteindrivaren kommer till mig för att få pengar. Jag gör motstånd och kastar ut honom ur mitt hus. Jag ställs inför rätta, men rätten anser mig vara oskyldig och prisar mig till och med för att jag gjorde motstånd mot ett uppenbart lagbrott. Sedan återkommer skatteindrivaren, denna gång åtföljd av soldater. Återigen gör jag motstånd, tillsammans med mina vänner och grannar. Soldaterna öppnar eld och sårar och dödar en del av dem. Jag ställer dem inför rätta och de åberopar order från sina överordnade. Men eftersom order uppifrån inte kan användas för att rättfärdiga ett brottsligt beteende i England fälls soldaterna för mord och döms till döden. Anta nu att jag och mina vänner besvarade soldaternas beskjutning och sköt tillbaka och sårade och dödade en del av dem. Jag ställs inför rätta. Som i det första fallet finner domstolen att jag är oskyldig eftersom jag försvarade mig mot våld. Eftersom varenda engelsman redan på förhand vet hur konflikten ska utvecklas och vad den leder till, så anta att de alla tyst och självsäkert vägrar att betala skatt. Då kommer regeringen att besegras. Den kan inte använda armén mot folket. Den engelska armén är för liten, dess underhåll, och därmed varje ökning av dess storlek, beror helt och hållet på parlamentets goda vilja.

När Lassalle beskrev det engelska militärsystemets konstitutionella fördelar insåg han naturligtvis mycket väl att detta system fortfarande är långtifrån ett demokratiskt program, som kräver att den stående armén ska upplösas helt och ersättas av en milis, det vill säga av det beväpnade folket.

Låt oss nu titta vidare på frågan. I och med att den engelska regeringen möter motstånd från domstolarna och saknar stöd från armén, kommer den under sin kamp mot folket inte ens att kunna lita på byråkratin. Ämbetsmän som är övertygade om att regeringen kommer att segra är nitiska, orubbliga och energiska. Men om de vill behålla sin ställning och sin lön har de om det blir en konflikt mellan kronan och kammaren i England inget annat alternativ än att stöda folket. Det innebär att den lokala borgmästaren själv måste driva in skatterna, och kan möta gevärseld och bli arresterad, och i bästa fall få hjälp av ”ett gäng skurkar som inte har något att förlora”. Det är givetvis ett hopplöst företag. Resultatet är att det i England bara behövs ett enda påbud från kammaren om att vägra betala skatt, så ger regeringen med sig.

I Preussen är det helt annorlunda. Här kommer regeringen att ignorera kammarens beslut och vidta energiska åtgärder för att driva in skatter. Om jag råkar vara en bra skatteindrivare men ändå sätter mig emot myndigheterna så kommer de preussiska domstolarna omedelbart att arresteras mig. Soldaterna kommer, de skjuter och de dödar. De åtalas inte eftersom de handlade på sina överordnades

order. Om jag skulle skjuta mot dem och döda någon så kommer jag att dömas till döden. I Preussen kontrollerar den kungliga regeringen armén, domstolarna och byråkratin och kan närsomhelst vända dem mot folket.

Under dessa omständigheter har en vägran att betala skatt ingen som helst chans att lyckas på egen hand.

Således drar Lassalle slutsatsen att en vägran att betala skatt bara är en realistisk taktik i händerna på ett folk som *redan har* alla verkliga organiserade maktmedel på sin sida, ett folk som redan har intagit fästningen. I händerna på ett folk som bara har skrivit en konstitution, för att inte tala om ett folk som överhuvudtaget inte har någon, har denna taktik ingen som helst styrka: ”*För ett folk som ännu inte har intagit fästningen skulle en vägran att betala skatt bara vara förnuftig som ett sätt att orsaka ett allmänt uppror.*”³²

I november 1848 kunde folket i Preussen bara ha tillåtit sig lyxen av passivt motstånd om det i mars samma år organisatoriskt hade säkrat frukterna av sin revolutionära seger.

Det skulle snabbt ha upplöst den stående armén, som organiserades och tränades av reaktionen. Det skulle ha skapat en milis – inte den väpnade borgarklassens kadrer, utan en verklig folkmilis. Det skulle ha organiserat om hela den byråkratiska apparaten, inklusive polisen, organiserat byråkratin på parlamentarisk grund och gjort den ansvarig inför domstolarna. Det skulle ha sett till att domstolarna valdes och blev oberoende av administrationen. Utan en armé, domstolar och en byråkrati finns det varken makt eller överhöghet. Först när domstolarna och byråkratin är ansvariga inför folket och när armén är folket själv, kommer den yttersta makten verkligen, och inte bara i ord, att tillhöra folket. Den segerrika revolutionen i mars skulle ha avväpnat reaktionen och beväpnat sig själv. Om det hade skett så hade general Wrangel berövats alla fysiska medel för att kunna störta en så bra konstitution med sina stövlar. Men det genomfördes aldrig.

Efter folkets avgörande seger på Berlins gator lät den liberala borgarklassen kronan behålla sina soldater, med Wrangel, kanoner, sablar, de lokala råden, polisofficerarna, domstolarna och advokaterna.

Den beväpnade sig bara med *passivt motstånd*. Den förväntade sig att kunna dra fördel av denna måttfullhet, och på så sätt uppnå en stabil, ytterst lockande, ytterst förnuftig frihet – den frihet som ordinerades i *Manifestet*.³³ Istället för en ”förnuftig” frihet ”ordinerades” den ett undantagstillstånd.

Alla politiska partier kan göra misstag. Men det finns ”ungdomliga misstag” och synder som begås av gamla uvar. Den liberala borgarklassens misstag under de avgörande timmarna 1848 hör helt och hållet till den sistnämnda kategorin. Istället för att lära sig av erfarenheterna fördärvades den av dem. För den var politiken bara en skola i hyckleri.

I juli detta år beskrev en av den ungerska nationella politikens ledare, greve Aponyi, den österrikiska regeringen i ett tal vid ett bondemöte. Ett rop kom från publiken: ”Vi håller redan på att slipa våra liar!” Greven invände: ”Liar kan inget göra mot Manlikhergevär. Vi har ett väl beprövat vapen – *lagstadgarna!* De är starkare än oss och starkare än *Manlikhergevär.*”

Talaren var troligen nöjd med sin egen slagfärdighet som tillät honom att med sådan värdighet fösa böndernas liar åt sidan. Men om den ungerska greven hade lärt sig bara lite av lärdomarna från det

32 Den här diskussionen om passivt motstånd är speciellt ironisk. I mitten av december 1905 utfärdade Parvus, å sovjeten i St Petersburgs vägnar, en deklaration som uppmanade till skattestrejk och att ta ut banktillgångarna, i syfte att krossa både banksystemet och den tsaristiska regeringens finanser. Under de helt andra förhållandena i juli 1906, när tsaren upplöste den första ryska Duman, utfärdade kadeterna sitt ”Vyborgmanifest”, och uppmanade också till skattestrejk och värnpliktsvägran. Kadeternas aktion var helt meningslös. När de utfärdade sin deklaration var det otänkbart med ett väpnat uppror, och de visade sig vara lika maktlösa som de preussiska företrädare som Trotskij beskriver i denna artikel.

33 *Kommunistiska Manifestet*, vars första utgåva kom i slutet av februari 1848.

förflutna så skulle han troligen ha haft mindre respekt för en paragraf i konstitutionen och mer för böndernas liar. Den ungerska nationella oppositionen har alltid haft en enorm respekt för paragrafer. Men det räddade inte dem från Manlikhergevären eller ens flintlåsvapnen 1848. Vid den tidpunkten lovade den nationella rörelsens ledare högtidligt att stå upp för den konstitution som kung Ferdinand hade beviljat Ungern.³⁴ Och de hade rätt. Paragraferna stödde dem verkligen. Men mot dem skickades Ban Jellacic med kroatiska trupper,³⁵ Windischgrätz' armé,³⁶ och 140.000 av Nikolaj I:s soldater.³⁷ Kossuth,³⁸ som försökte ta ställning på "laglig grund", anklagades trots det för förräderi. Den modige ungerske generalen Aulich³⁹ förkunnade till och med sin lojalitet mot konstitutionen inför domstolen och kamrarna. Det finns inget tvivel om att paragraferna stödde honom. Men hans fiender hade gevären och galgarna på sin sida, och Aulich hängdes tillsammans med många andra. Paragraferna räddade inte ett enda offer från den ungerska kontrarevolutionens blodiga grepp.

Som tur var för deras sak hade ungrarna starka styrkor och modiga generaler, inte bara lojalitet. Kossuth reste runt i landet och uppmanade bönderna att "slipa sina liar" och ansluta sig.

"Lagligt motstånd" sattes igång med hjälp av *väpnat våld*. Och eftersom *våld* var det enda som gav ungrarna en fördel så övergav deras ledare snabbt sin lojalitet och utropade Ungern till en självständig stat.

Reaktionens gemensamma krafter krossade det ungerska upproret och lät ungrarna försöka rädda delar av det som revolutionen hade erövrat och reaktionen hade tagit tillbaka från dem. Idag stannar ungrarnas kamp ånyo inom konstitutionens gränser. Folket börjar vässa sina liar, men borgerliga ledare som greve Aponyi, som är oförmögen både att glömma och att lära sig någonting, spelar återigen samma roll, vilket innebär att de hindrar rörelsen från att gå utöver sina egna begränsningar.

Spelar inte herrar Struve, Miljukov, Petrunkevitch och Roditjev precis samma roll under vår revolution?⁴⁰ Den liberala borgarklassen lär sig ingenting av de historiska erfarenheterna, de bara förstör

34 I mars 1848 bröt revolutionen ut i Wien, och följdes av oroligheter i Ungern. Fästningen Buda stormades, fångar släpptes fris, och den 16 mars krävde Dietens underhus en nationell regering som skulle vara ansvarig inför valda representanter. 22 mars tog en ny nationell regering makten med greve Louis Batthyany som ordförande, Kossuth som finansminister och Szechenyi som minister för offentliga arbeten. Under tvång gick Dietens överhus med på ett omfattande reformprogram, som skrevs under av Österrikes kejsar Ferdinand (som 1830 hade krönts till kung i Ungern). Dessa aprilagor inrättade självständiga ungerska försvars- och finansministrar, och den nya regeringen krävde rätt att ge ut valuta genom en egen centralbank. Feodala och gillesrättigheter avskaffades, press- och församlingsfrihet förkunnades, och ett ungerskt nationellt garde upprättades.

35 Aprilagorna innehöll inga speciellt föreskrifter för kungadömet Kroatien eller andra nationella minoriteter. Josip Jellacic blev guvernör i Kroatien den 22 mars och bröt en månad senare förbindelserna med den ungerska regeringen. På sommaren krävde österrikarna att den ungerska Dieten skulle upplösas. I september ledde Jellacic en armé med 45.000 man mot Ungern. En nationell försvarskommitté under Kossuth tog kontrollen, upprättade en ungersk armé och tryckte papperspengar för att finansiera den. Den 30 oktober 1848 gick kejsarens trupper in i Wien och slog ner ett arbetaruppror, och avslutade i själva verket revolutionen överallt i kejsardömet utom i Ungern, där Kossuths armé hade besegrat Jellacics trupper. I december avgick Ferdinand till förmån för Franz Joseph (1848-1916), som inte hade lovat att respektera aprilagorna. Magyarerna vägrade erkänna honom som sin kung eftersom han aldrig hade krönts.

Den kejsarliga armén erövrade Pest i början på 1849, men den revolutionära regeringen befäste sig i Debrecen. I april störtade en "stympad" Diet Habsburgdynastin, utropade Ungern till republik och utsåg Kossuth till guvernör med diktatoriska befogenheter. Efter detta förkunnande överfördes österrikiska förstärkningar till Ungern, och i juni angrep, på Franz Josephs begäran, ryska trupper från öster. Den ungerska armén kapitulerade den 13 augusti, Kossuth flydde till det ottomanska imperiet, och en period av hårt förtryck följde.

36 Alfred Windischgrätz (1767-1862) var en österrikisk fältmarskalk och beryktad reaktionär vars trupper ockuperade Budapest i januari 1849.

37 Nikolaj I (1796-1855), rysk tsar.

38 Lajos Kossuth (1802-1894) ledde Ungerns kamp för självständighet 1848-1849.

39 Lajos Aulich (1792-1849) var ungersk krigsminister under självständighetskampen 1848. Aulich avrättades sedermera.

40 Se Trotskij, "Öppet brev till professor P N Miljukov", i *Nasja revoljutsija*, St Petersburg: Glagolev 1906.

dem. Men låt oss återvända till talet. För oss ryssar är det inte bara intressant genom den varning det ger utan också som ett utomordentligt mänskligt dokument. Under sina senare år tyckte Lassalle aldrig om att dölja – eller visste hur man dolde – sitt ”ego”, och det är inte överraskande att han i sitt tal som 24-årig ung man visade upp sig helt och hållet, med alla sina styrkor och svagheter.

Både i sina tal och i den politiska rörelsen i allmänhet utgör Lassalle *ett klassiskt exempel på revolutionär handling*. Medan Marx såg det som sin främsta uppgift och plikt att *förklara* händelser och alla deras dolda orsaker, strävar Lassalle framförallt efter att visa på den avgörande kraft som gör att man kan driva de nuvarande händelserna framåt. Under sina studier befattade han sig inte med att föra vetenskapen, som han egentligen avgudade, framåt, och inte heller arbetarrörelsen i sin helhet, vars tjänare han var – han var alltid inriktad på en speciell politisk handling. Som han senare skrev till Engels: ”Jag skulle med glädje låta bli att dokumentera allt jag *vet*, om det skulle betyda att jag istället skulle kunna genomföra till och med en del av det jag *vet hur*.” Om vi kan säga att Marx förkroppsligade arbetarrörelsens *medvetande* så var Lassalle dess intensiva *vilja*.

Denna skillnad mellan två psykologiska typer är anmärkningsvärt uppenbar i de tal som Marx och Lassalle höll till sitt eget försvar mot fullständigt identiska anklagelser.⁴¹ I sitt tal inför domstolen i Köln intar Marx allmänt sett samma uppfattning som Lassalle skulle inta några månader senare i det tal han aldrig höll. Men till skillnad från Lassalle sänker sig inte Marx till den grad att han inleder en tävling med sin motståndare. För honom fanns det i grund och botten inga motståndare. Han betraktar dem som ”organ för en klass”. Deras tal är en officiell återspeglning av de härskandes intressen. De anklagar honom för att bryta en eller annan paragraf! Men vad betyder dessa lagar när han står inför världsrevolutionära samhällsperspektiv? Ett lagbrott och ett hot mot samhällets grundvalar? Det är påhitt av jurister! Samhället vilar inte på lagar och det går inte att hota det genom att bryta mot dem. Tvärtom beror lagarna på samhället. För Marx var de konstitutionella konflikterna i Preussen mellan mars och november bara en yttring av kampen mellan samhällskrafter och klassintressen. Marx håller inte ett försvarstal till domstolen: istället hjälper han sina lyssnare – som råkar vara juryn – att förstå hela det politiska läget.

Lassalle vet också – han stod trots allt under Marx’ ideologiska inflytande, även om han inte var hans ”student” i samma mening som till exempel Liebknecht⁴² – Lassalle vet att de juridiska uppfattningarna bara rör samhällsrörelsens yta. Han vet att lagen bara är en återspeglning av samhällsandan och att samhällets behov projiceras på en juridisk skärm. Men han säger redan på förhand att han i sitt tal till sitt eget försvar kommer att kliva ner från dessa höjder och ta ställning till lagen och den existerande konstitutionen för att göra sina argument mer förståeliga och definitiva för sin motståndare.

Marx visar domstolspubliken att hans fiender företräder en förlegad samhällsbildning. Lassalle brottas med sina motståndare inför sina åhörare. Med en enda generalisering rycker Marx undan marken under sina motståndare och krossar dem. Lassalle går till angrepp, och innan han utdelar ett slutgiltigt, högtidligt, dödligt slag, slår han mot sin motståndares samtliga oförsvarade ställningar. För att dra ut på sitt tänkandes gnistrande triumf, sin kamps högtid, ger han sin motståndare argument ur sitt eget överflöd. Han gör honom klokare, mer insiktsfull, mer konsekvent än han brukar vara. Han ger honom vapen ur sin egen arsenal – och därefter angriper han bestämt sin fiende, stolt över sitt underbara tänkandes kungliga generositet, och på förhand övertygad om seger, leker i solen med svärd och rustning, korsar kraftfullt vapen, driver bort motståndaren från alla hans ställningar och tvingar honom att kräla i stoftet och slingra sig under segrarens häls.

Hans ”Tal till juryn” är ett levande exempel på en lassalleansk offensiv. Sida upp och sida ner

41 För Marx’ tal se Marx, ”The First Trial of the *Neue Rheinische Zeitung*”, i Marx(Engels, *Collected Works*, band 8, s 304-322.

42 Wilhelm Liebknecht (1862-1900) var en nära medarbetare till Marx och så småningom, tillsammans med August Bebel, medgrundare av det tyska socialdemokratiska partiet.

fortsätter han sitt angrepp med outtröttlig energi. Han leder oss med järnhand från argument till argument, han ger inget utrymme att slå till reträtt, han till åter oss inte vila, och ibland vill man utbrista: ”Att hålla hans hand är som att gripa tag om en sten!” Till sist, när man når fram till slutet, och när man tittar tillbaka på vägen som man har rest tillsammans med författaren, är man entusiastiskt stolt över honom.

Det är sant att alla tal har sina brister – både yttre och inre: argumentationen kan vara överdriven och således på sina ställen mindre övertygande, ibland riskerar de subtila juridiska motsatsförhållandena att bli hårklyverier, och ibland blir medkänslan retorik – men detta är bara repor på väggarna på en storartad byggnad som byggts av logikens ädla metall och inspirerats av den ilska medkänslans gotiska torn.

III

Efter 1848 spelar den borgerliga demokratin inte längre någon roll i Preussen. Den återuppstår på 1850-talet, trevar sig kraftlöst fram och knäböjer ångerfullt vid Bismarcks fötter. Dess korta och sorgliga öde är direkt knutet till hela den tyska revolutionens korta och sorgliga öde.

I jämförelse med den stora franska revolutionen ägde den tyska rum i minimal skala. Å ena sidan kom den alltför tidigt, å den andra kom den försent. Den enorma ansträngning som det borgerliga samhället behöver för att på ett radikalt sätt göra upp med det förflutnas herrar gick *bara* att få till stånd antingen med hjälp av den mäktiga *enigheten hos en hel nation* som reste sig mot det feodala enväldet, eller med hjälp av en kraftfull *utveckling av klasskampen* inom det land som höll på att befria sig. I det första fallet, som vi såg 1789-1793, koncentreras landets energi i ett skräckinjagande motstånd mot den gamla samhällsordningen och gör fullständigt slut på sig under kampen mot reaktionen. I det andra fallet, som ännu inte har ägt rum men idag framstår som en möjlighet för oss, skapas den verkliga energi som krävs för att besegra historiens mörka krafter i en borgerlig nation med hjälp av ”inbördeskriget” mellan klasserna. Svåra inhemska motsättningar gör av med stora mängder energi, berövar borgarklassen alla möjligheter att få chansen att ta den ledande rollen, och driver dess motståndare framåt, ger dem under loppet av några få månader decenniernas erfarenheter, ställer dem i främsta ledet och anförtror dem regeringsmaktens snävt åtdragna tyglar. De är beslutsamma och självsäkra och ger händelserna en grandios omfattning.

Antingen kryper landet bestämt ihop, som ett lejon som är redo att hoppa, eller så bryter det under kampens lopp till sist samman för att släppa loss sina bästa element och låta dem fullborda de uppgifter som landet i sin helhet inte kan slutföra. Detta är givetvis två motsatta varianter, två renodlade möjligheter som bara går att åtskilja logiskt.

Som i så många andra fall är medelvägen den sämsta av alla, och det var medelvägen som ägde rum 1848.

Under den franska historiens heroiska period ser vi en borgarklass som är upplyst och aktiv. Den har ännu inte förstått de motsättningar som finns inneboende i dess egen ståndpunkt, till vilken historien har kallat den för att leda kampen för en ny ordning – inte bara mot Frankrikes förlegade institutioner utan mot hela Europas samtliga reaktionära krafter. Borgarklassen och alla dess olika delar vet hela tiden att den är nationens ledare, att den drar med massorna i kampen, ger dem paroller och avgör deras taktik under kampen. Demokratin är den politiska ideologi som förenar landet. Folket – småbourgeoisien, bönderna och arbetarna – utser medlemmar ur borgarklassen till att bli deras deputerade, och de mandat som de ger dem är skrivna på borgarklassens språk, en borgarklass som börjar bli medveten om sin gudomliga roll. Även om klassmotsättningarna kan bryta ut under själva revolutionen, så kastar den revolutionära kampens kraftfulla tröghet de mest stillastående borgerliga elementen åt sidan. Alla skikt dör först sedan de har överfört sin energi till de som kommer efter. Under dessa omständigheter fortsätter landet i sin helhet att kämpa för sina mål med allt kraftfullare

och mer beslutsamma medel. Nationen är i rörelse och när den välbeställda borgarklassens översta skikt bryter med majoriteten för att alliera sig med Ludvig XIV, har landets demokratiska krav redan vänt sig *mot* denna borgarklass och siktar in sig på allmän rösträtt och republik, som är demokratins logiskt oundvikliga former.

Den stora franska revolutionen är en verkligt nationell revolution. I själva verket är den mer än så. Det vi här ser inom nationens gränser är ett klassiskt uttryck för det borgerliga systemets kamp i världsskala för överhöghet, makt och odelad seger.

Redan 1848 var borgarklassen oförmögen att spela en sådan roll. Den varken ville eller hade modet att ta ansvar för att avskaffa en samhällsordning som blivit ett hinder för dess egen överhöghet. Vi vet redan *varför*. Dess uppgift – och den var klart medveten om denna uppgift – var att införliva de nödvändiga garantierna i den gamla samhällsordningen. Inte garantier för sin egen politiska makt, utan bara ett samregerande tillsammans med krafterna från det förflutna. Efter de erfarenheter som den franska borgarklassen hade gjort, fördärvad av sina egna förräderier och skrämmd av sina egna misslyckanden, gjorde den klokt i att vara återhållsam. Den inte bara misslyckades att leda massorna under stormningen av den gamla samhällsordningen, utan vek till och med ner sig för att stöda den gamla samhällsordningen och avvisa massorna som drev borgarklassen framåt.

Den franska borgarklassen visste hur den skulle göra sin revolution stor. Dess medvetande var samhällets medvetande, och inget kunde förkroppsligas i institutioner utan att först ha utvecklats i dess medvetande som ett mål och en politiskt skapande uppgift. Den intog ofta en teatralisk pose för att inför sig själv dölja sin egen borgerliga världs begränsningar – men den gick ändå framåt.

Ända från början tog den tyska borgarklassen avstånd från revolutionen istället för att ”göra” den. Dess medvetande reste sig mot sitt eget herraväldes objektiva villkor. Revolutionen, som inte kunde göras av den, måste göras mot den. Den såg inte de demokratiska institutionerna som ett mål för sin kamp utan snarare som ett hot mot sitt välbefinnande.

Det som krävdes 1848 var en klass som kunde hoppa över borgarklassen och leda händelserna utan den, en klass som inte bara var beredd att tvinga den framåt med hjälp av kraften hos sin egen rörelse, utan också i det avgörande ögonblicket kasta deras politiska kadaver åt sidan.

Varken småbourgeoisien eller bönderna kunde göra detta.

Småbourgeoisien var fientligt inställd både till det förflutna och framtiden. Fortfarande intrasslad i medeltida förhållanden, ändå redan oförmögen att kämpa mot den ”fria” industrin. Den gav fortfarande staden sin prägel, men höll redan på att förlora sitt inflytande till mellan- och storbourgeoisien. Nedtyngd av sina egna fördomar, chockad av händelsernas då, utsugare och utsugen på samma gång, girig men maktlös i sin girighet, hade den inskränkta småbourgeoisien ingen möjlighet att leda världshändelser.

Bönderna var ännu mindre förmögna till självständiga politiska initiativ. Förslavade under sekler, utfattiga, förbittrade, förenade bönderna i sig själva alla delar av både de gamla och nya formerna för utsugning, och utgjorde vid vissa tillfällen en riklig källa till kaotisk revolutionär energi. Men genom att vara utspridda, skingrade och utestängda från de politiska och kulturella nervcentrumen i städerna, genom att vara tröga, begränsade till sin egen lokala horisont och ointresserade av allt som berörde städerna, kunde bönderna inte få någon ledande betydelse. De lugnade ner sig så fort de slapp bördan av feodala plikter, och de belönade städerna, som hade kämpat för deras rättigheter, med otacksamhet. De befriade bönderna blev fanatiska anhängare av ”ordning”.

Den demokratiska intelligentsian saknar klasstyrka och lunkade till en början med bakom sina äldre systrar som den liberala borgarklassens svans, för att sedan i de avgörande ögonblicken sacka efter den för att visa sin egen svaghet. De fann sig förvirrade i motsättningar som ännu inte hade mognat, och de tog med sig sin förvirring varthän de gick.

Proletariatet var alltför svagt, och saknade organisation, erfarenhet och kunskap. Den kapitalistiska utvecklingen hade gått tillräckligt långt för att kräva att de gamla feodala förhållandena skulle avskaffas men inte långt nog för att föra fram arbetarklassen, en produkt av de nya produktionsförhållandena, som avgörande politisk kraft. Till och med inom Tysklands nationella gränser hade fiendskapen mellan proletariatet och borgarklassen gått alltför långt för att tillåta borgarklassen att utan fruktan kliva fram i rollen som nationell *dominant*, men ännu inte långt nog för att låta proletariatet själv ta på sig denna roll. Förvisso förberedde revolutionens inre spänningar proletariatet för politisk självständighet, men sedan blev de svagare och förlorade förmågan till enad handling, gjorde slut på sin energi utan att det ledde till något, och fick på så sätt revolutionen att efter sina första framgångar mattas av och bida sin tid för att därefter slå till reträtt under reaktionens slag.

Österrike utgjorde ett särskilt tydligt och tragiskt exempel på sådana ofullständiga och ofullbordade politiska förhållanden under en revolutionär period.

1848 uppvisade *proletariatet* i Wien ett fantastiskt hjältemod och outtömlig energi. Om och om igen gick de ut i skottlossningen, bara påverkat av en diffus klassinstinkt, utan någon övergripande förståelse om kampens mål, sökande sig fram från en paroll till en annan. På ett överraskande sätt tillföll ledningen över proletariatet *studenterna*, den enda aktiva *demokratiska grupp* vars aktivitet gav dem ett avsevärt inflytande över massorna och därmed även över händelserna. Det finns inget tvivel om att studenterna kunde kämpa modigt på barriaderna och visste hur man skulle umgås vänskapligt med arbetarna, men de kunde inte ge revolutionen någon inriktning och anförtrodde den istället åt deras ”diktatur” på gatorna.

Och vad hände? När hela det arbetande Wien den 26 maj som svar på en uppmaning från studenterna reste sig för att kämpa mot avvapningen av studenterna (den Akademiska legionen), när befolkningen i huvudstaden täckte hela staden med barriader och uppvisade en förvånansvärd styrka och tog kontroll över staden, när hela Österrike stod bakom det beväpnade Wien, när monarkin befann sig på flykt och hade upphört att betyda något, när folkets tryck hade drivit bort de sista trupperna från huvudstaden, när regeringsmakten i Österrike var en egendom som sökte efter en arvinge – så fanns det helt enkelt ingen politisk makt som kunde ta över.

Den liberala borgarklassen var avsiktligt ovillig att utnyttja en makt som erövrats med hjälp av stöld. Det enda den kunde göra var att drömma om kejsarens återkomst från Tyrolen, dit han hade flytt från det föräldralösa Wien.

Arbetarna var tillräckligt modiga för att knäcka reaktionen, men varken tillräckligt organiserade eller tillräckligt medvetna för att ärva det reaktionen hade lämnat efter sig. Det fanns en mäktig arbetarrörelse men ingen utvecklad proletär klasskamp med egna bestämda politiska mål. Vid detta historiska ögonblick var arbetarna oförmögna att ta över rodret, maktlösa att fullborda den heroiska gärningen eller driva på den borgerliga demokratin, som i vanlig ordning gömde sig när det mest avgörande ögonblicket uppstod. För att tvinga denna frånvarande kraft att fullgöra sin plikt hade proletariatet varit tvunget att åtminstone vara så starkt och moget att det hade kunnat organisera sin egen provisoriska arbetarregering.

Allmänt sett uppstod ett tillstånd som en samtida beskrev på ett perfekt sätt när han sa: ”I själva verket upprättades en republik i Wien, men tyvärr såg ingen det ...” Den republik som ingen lade märke till försvann så småningom från scenen och lämnade plats åt habsburgarna. När en speciell tidpunkt i händelserna har gått förlorad så återkommer den inte en andra gång.

Utifrån erfarenheterna från de ungerska och tyska revolutionerna drog Lassalle slutsatsen att en revolution hädanefter bara kunde stödas av proletariatets klasskamp.

I sitt brev till Marx den 24 oktober 1849 skriver Lassalle:

Ungern har större chans än något annat land att föra kampen till ett framgångsrikt slut. Bland

annat för att partierna där ännu inte är splittrade av samma skarpa motsättningar som i Väst-europa, och revolutionen har förenklats avsevärt i form av en nationell kamp för självständighet. Icke desto mindre erövrades Ungern just genom det *nationalistiska* partiets förräderi. Utifrån detta [fortsätter Lassalle och hänvisar till Tysklands historia 1848 och 1849] är den bestämda lärdom jag drar att ingen kamp kan bli framgångsrik i Europa om den inte redan från början förklarar sig vara rent socialistisk, ingen ytterligare kamp kan lyckas om den förs under paroller om nationell pånyttfödelse och borgerlig republikanism, med de sociala frågorna dolda och förpassade till bakgrunden ...⁴³

Vi ska inte lägga tid på att kritisera dessa bestämda övertygelser. De är förvisso riktiga i ett avseende, och det är att den politiska frigörelsens nationella uppgift redan i mitten av 1800-talet inte kunde fullbordas med hjälp av enhälliga och samordnade påtryckningar från hela nationen. Bara proletariats oberoende taktik, som uteslutande härleder sin styrka från sin egen klasställning, kunde ha säkerställt revolutionens seger.

Nu har det gått mer än ett halvt sekel och Ryssland har trätt in på den borgerliga revolutionens arena. *Idag* går det ännu mindre än 1848 att förvänta sig initiativ och beslutsamhet från borgarklassen. Å ena sidan är hindren ännu väldigare, å den andra har landets sociala och politiska uppdelning gått ännu mycket längre. En tyst sammansvärjning mellan den nationella och världens borgarklass skapar enorma hinder för en strikt befrielseprocess, och försöker hindra den från att gå utöver en överenskommelse mellan de besuttna klasserna och representanter för den gamla samhällsordningen i syfte att kuva de folkliga massorna. Under dessa omständigheter kan en demokratisk taktik i själva verket bara utvecklas mot den liberala borgarklassen. Vi måste vara helt klara på denna punkt. Det som krävs är inte någon sorts skenbar nationell "enhet" mot fienden, utan en djupgående utveckling av klasskampen inom landet.

Den demokratiska intelligentsian varken vill eller kan förstå att detta enorma arbete bara kan fullbordas med hjälp av klasskampens mäktiga styrka, och den kommer bara att hejda rörelsen med sin hjälplösa förvirring och hämningar, och genom att förolämpa folket med sina besvärjelser om enhet, som på samma gång är reaktionära, maktlösa och sentimentala. De föraktar "principen" om klasskamp (eftersom denna *princip* för dem är uttryck för ett ovänligt *faktum*) och kommer att ge den historiska utvecklingen en inriktning med sina egna principer som står över klasserna. Och de kommer att göra det med samma framgång som Dickens hjältinna som försökte hejda oceanens strömmar med en kvast. Demokraterna kommer att tro att de kan ge både "folket" och "samhället" en verklig vägledning, när dess eget uppträdande är ungefär lika klart avgränsat som moln som drivs på av vinden. Så fort det uppstår kraftfulla explosioner underifrån, kommer de att uppleva en våg av demokratiska känslor, öppna fönstren till sina redaktioner halvvägs för att få tag i parollerna från gatan, och därefter svära lojalitet mot dem i sina tidningar och på sina banketter. När det är lugnt kommer de att vända sin förväntansfulla blick mot höger där den förmögna oppositionen är i flitig verksamhet, och imponera sig själva med sina kravs stora återhållsamhet och sin rörelses väl övervägda åtgärder. Fyllda av oro och fruktan kommer de att springa från höger till vänster och sedan från vänster till höger, och jaga sin flämtande låga av hopp. I den allra bästa och mest demokratiska anda kommer de att tolka den egendomsbaserade oppositionens diffusa paroller för pöbeln, och sedan kommer de att försöka övertyga och hänföra de sistnämnda att tolka sina egna paroller i samma fina demokratiska anda. När deras ansträngningar rasar ihop på klassegoismens hårda fakta kommer de för hundrade gången att börja slitas i stycken av demokratiska tvivel. Allmän, lika, direkt och hemlig rösträtt? Är det verkligen där sanningen ligger? Vore det inte bättre att på något sätt kompromissa i enhetens intresse? De kommer att börja utelämna först en sak och sedan en annan, allt i den befängda förhoppningen att hitta en formulering som kommer att ena och försona alla. En enda kammare? Nej säger den egendomsbaserade oppositionen, vi kräver oeftergivligt två. Sedan börjar de tänka att det är en fråga som återstår att "besluta", de lämnar den "öppen" (se *Syn*

43 *Pisma F Lassalja*, St Petersburg 1905, s 7.

Otetjestva) och hävdar att det går att tala med anhängarna till båda uppfattningarna, eller rättare sagt att tvistefrågan egentligen bara är en olöst fråga om konstitutionell teknik och inte har något att göra med en hård sammandrabbning mellan klassintressen. Åh dessa tvivlande borgerliga demokrater! De är rädda för att gå samman med den egendomsbaserade oppositionen eftersom de då kan bli åtskilda från massorna (som de för det första aldrig har haft kontakt med!) och de är rädda för att ansluta sig till proletariatet eftersom det kan bryta deras band till den egendomsbaserade oppositionen (som de inte har något inflytande över!).

Det finns ingen tvekan om att proletariatets klasskamp kan tvinga till och med borgarklassen framåt, men det är *bara* möjligt med hjälp av klasskamp. Å andra sidan är det lika tveklöst så att proletariatet, om det tvingar borgarklassen att övervinna sitt stillastående, ändå kommer att upptäcka att den är ett direkt hinder, och att det i ett visst ögonblick kommer att drabba samman med den *även under den mest normala händelseutvecklingen*. En klass som *kan* övervinna detta hinder *måste göra det* och därmed själv ta på sig rollen som härskare om landet någonsin ska få uppleva en radikal demokratisk återfödelse. Det innebär ”fjärde ståndets” herravälde. Det säger sig själv att proletariatet fullföljer sitt uppdrag genom att precis som borgarklassen en gång gjorde luta sig på bönderna och småbourgeoisien. Det leder landsbygden, drar in den i rörelsen och intresserar den för att dess projekt ska lyckas. Men bara det är den oundvikliga ledaren. Detta är inte en ”proletariatets och böndernas diktatur”⁴⁴ – det är proletariatets diktatur med stöd från bönderna. Och dess arbete går givetvis utöver staten begränsningar. Själva logiken i dess uppfattning kommer snabbt att driva det ut på den internationella scenen.

Det har gått mer än 50 år sedan 1848. Det har varit ett halvsekel av ständiga kapitalistiska erövringar över hela världen, ett halvt sekel av en ”organisk” process av ömsesidig anpassning mellan den borgerliga och den feodala reaktionens krafter, ett halvt sekel där borgarklassen har avslöjat sin okontrollerade törst efter makt och dess beredvillighet att kämpa för den lika fanatiskt!

Precis som låtsasingenjörrens sökande efter en *perpetuum mobile*, som stöter på det ena hindret efter det andra och radar upp teknik efter teknik för att övervinna dem, så förändrar och bygger borgarklassen om sin maktapparat och undviker alla ”utomlagliga” sammandrabbningar med fientliga krafter. Men precis som de självlärda ingenjörerna till slut stöter på ett sista, oöverstigligt hinder – lagen om bevarande av energin – så måste borgarklassen till sist stöta på en sista obevleglig barriär: de klassmotsättningar som oundvikligen leder till konflikter.

Genom att genomdriva sin egen sorts ekonomi och sina egna förhållanden i alla länder har kapitalismen omvandlat hela världen till en enda ekonomisk och politisk mekanism. Och precis som de moderna krediterna binder samman tusentals företag med osynliga band och ger kapitalet en förbluffande rörlighet, och undanröjer ett stort antal små och delvisa kriser alltmedan den på samma gång gör de allmänna ekonomiska kriserna ojämförligt mycket allvarligare, så har kapitalismens hela ekonomiska och politiska funktionssätt, med sin världshandel, sitt system med enorma statskulder och internationella politiska allianser som drar in alla reaktionära krafter i ett enda världsomfattande aktiebolag, inte bara motstått alla delvisa politiska kriser utan också förberett förhållandena för en samhällskris av aldrig tidigare skådade omfattning. Genom att inlemma alla sjukdomsprocesser, undvika alla svårigheter, sopa alla motsättningar åt sidan, har borgarklassen skjutit upp avgörandet alltmedan den på samma gång förbereder ett radikalt, världsomfattande avskaffande av sitt herravälde. Ivrigt har den gripit tag i varenda reaktionär kraft utan att fråga efter dess ursprung. Dess vänner sträcker sig från påven till sultaner och ännu längre. Det enda skälet till att den inte har utsträckt sina ”vänskapsband” till den kinesiska kejsaren är att han inte är någon kraft: det var mer lönsamt för borgarklassen att plundra hans tillgångar än att stöda honom med hjälp av en världspolis och sedan tvingas betala hans omkostnader ur sina egna kassakistor. På detta sätt har världens borgarklass gjort sitt statssystem djupt beroende av stabiliteten hos den förborgerliga reaktionens

44 Lenins formulering.

bålverk.

Ända från början ger detta faktum de nuvarande händelsernas utveckling en internationell karaktär och de öppnar upp majestätiska framtidsutsikter. Den politiska frigörelsen under ledning av den ryska arbetarklassen lyfter den sistnämnda till höjder som aldrig tidigare har skådats i historien, ger den enorma medel och resurser, och gör den till initiativtagare till ett världsomfattande avskaffande av kapitalismen, för vilken historien har förberett alla objektiva villkor.

Den lilla planet vi lever på kommer bara att fullborda denna uppgift en enda gång. Vad lyckosam den generation är som kommer att axla detta ansvar!